

Spíše Fischerova než Alzheimerova

Pražský Žid Oskar Fischer popsal příznaky Alzheimerovy nemoci týž rok a lépe než Alois Alzheimer • Před 75 lety zemřel v Terezíně

MARTIN RYCHLÍK

PRAHA Na světě trpí Alzheimerovou nemocí miliony lidí. Ve vyspělých zemích postihuje tato forma stařecké demence až čtyřicet procent osob starších 81 let. „Alzheimer“ je zkratka pojem, do jisté míry stále záhadná nemoc, na niž není skutečný lék. Jenže.

Možná by se měla jmenovat jinak – a sice po židovském neuropatologovi a psychiatrovi, pražském Němci Oskaru Fischerovi, jenž její příznaky, takzvané neuritické plaky na mozku, pozoroval v témže roce jako Alois Alzheimer a také a početnějším vzorku. Zítra, v úterý, uplyne 75 let od chvíle, kdy zemřel v Terezíně.

„V roce 1907 vyšla Fischerova první práce, ve stejném roce jako ta Alzheimerova, ale na rozdíl od něj popsal případů o dost více. Alzheimer publikoval jediný případ pacientky Augusty Deterové, které bylo 55 let a šlo o presenilní demenci. Zato Fischer popsal šestnáct pacientů v seniorském věku, všem bylo přes 65 let, a popsal i strukturu neuritického plaku,“ řekl LN profesor Aleš Stuchlík z Fyziologického ústavu Akademie věd ČR, kde vede asi dvacetičlennou výzkumnou skupinu v oddělení neurofyziologie paměti.

Fischer vydával o demenci další práce – v roce 1910 dokonce popsal i osm vývojových stadií plaků, přičemž prostudoval 275 mozků. Zmolky našel u 56 z nich, všechny u starších padesáti let...

„Dnes se mezi odborníky soudí, že přínos obou vědců pro poznání nemoci byl komplementární,“ dodává Stuchlík a nevyklučuje, že by se tak spíše mělo hovořit o Fischer-Alzheimerově nemoci. Oba doboví rivalové o sobě věděli, sledovali se a četli své práce.

Skoro zapomenuté dílo

Fischer, vědec z pražské Německé univerzity, na níž působil od roku 1902, nedocenila ve své době česká ani německá odborná komunita. Přitom jeho příspěvky k poznání projevů zmíněné neurodegenerativní nemoci jsou zásadní – u senilní varianty demence popsal ony plaky na mozku (vyšetřil je post mortem z mozkových „řízků“ i díky metodě barvení redukovaným stříbrem), jež jsou dodnes vedle neurofibrilárních klubiček považovány za stěžejní příznaky.

Doktor Fischer byl Němec, ale mluvil výborně česky. Vedl též psychiatrické sanatorium, k jeho pacientům patřila Charlotte Masaryková. „Byl to milý a velmi originální muž,“ vzpomínal na něj ve svých memoárech slavný psychiatr Vladimír Vondráček, jenž bydlivál ve stejné ulici. Fischer byl členem Pražské neuropatolo-

Dr. Oskar Fischer
(12. dubna 1876 ve Slaném – 28. února 1942 v Terezíně)

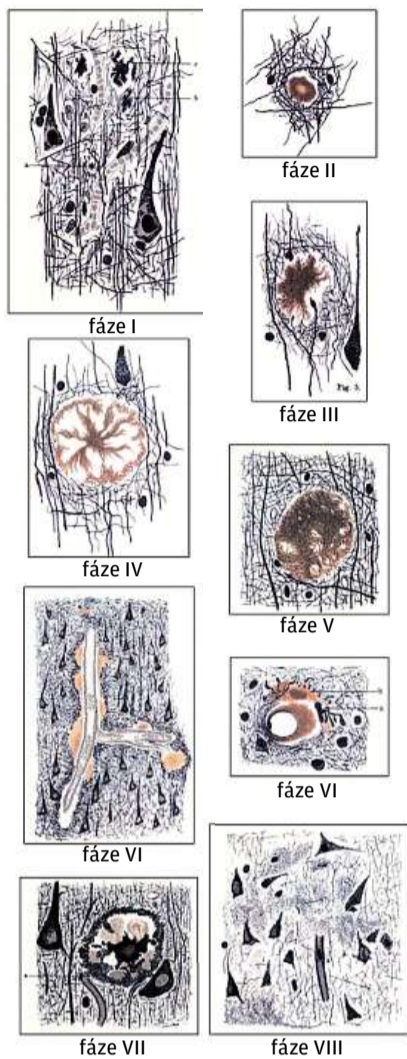
■ Pražský psychiatr a neuropatolog židovského původu a německé národnosti.

■ V roce 1907 zveřejnil v odborném časopise *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie* studii šestnácti případů senilní demence, přičemž na řezech dvanácti mozků objevil tzv. neuritické plaky, smotky, které jsou dodnes považovány vedle neurofibrilárních klubiček za stěžejní příznaky Alzheimerovy choroby.

■ V roce 1910 pak v *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie* popsal ve stostránkové studii (!) dokonce osm vývojových fází těchto plaků z mozků pacientů trpících senilní demencí (Fischerovy kresby vpravo).

■ Narodil se ve Slaném, medicínu studoval ve Štrasburku a v Praze (promoce v roce 1900), kde posléze na Německé univerzitě působil. Tamní psychiatrii vedl do roku 1921 behaviorální neurolog Arnold Pick.

■ Za první světové války ošetřoval v Praze i vojáky s duševními neduhy, které utrpěli na východní frontě.

■ Poté se oženil se zdravotní sestrou Červeného kříže Franziskou a měli spolu dvojčata (Lotte a Heinze).

■ V lednu 1939 mu byla vedením zakázána výuka na Německé univerzitě v Praze, ještě před okupací země.

■ Pokračoval v privátní praxi, ale v roce 1941 jej zatkl gestapo. Fischer byl deportován a zemřel v Terezíně.

■ O znovuobnovení zásluh Oskara Fischera se zasloužil Michel Goedert z Cambridge, jenž za spolupráce českých lékařů i archivářů UK publikoval v říjnu 2008 článek v prestižním odborném časopise *Brain*.

Známější rival.
Alois Alzheimer
(1864–1915)

■ Popsal též v roce 1907 jediný případ, 55leté pacientky Augusty Deterové (presenilní demence), přesto se i díky vlivu mnichovské kliniky a jejího šéfa Emila Kraepelina prosadilo jeho jméno pro pojmenování degenerativního onemocnění, které dnes trápí miliony starších lidí.

gické školy pod vedením Arnolda Picka (jmenuje se po něm vzácnější Pickova demence, postihující mladší jedince), jež soupeřila s mnichovskou školou, k níž patřil právě Alzheimer. Její šéf, slavný a velmi vlivný Emil Kraepelin (jako první popsal schizofrenii pod názvem předčasná demence – *dementia praecox*), pak v roce 1910 pojmenoval degenerativní nemoc podle Alzheimerova.

Jméno se ujalo; před druhou světovou válkou tím spíš, že pražský sok byl Žid. V lednu 1939 bylo Fischerovi odňato právo vyučovat na Německé univerzitě v Praze, pak byl gestapem zatčen a deportován do Malé pevnosti v Terezíně. „Tam 28. února 1942 zemřel. Soudí se, že na srdeční selhání,“ říká Stuchlík. O Fischerových zásluhách se mnoho nemluví ani za první republiky, už vůbec ne během okupace a ani komunisté nechtěli připomínat německo-židovského badatele.

Pražský vědec znovunalezený

Až když si svět v roce 2007 připomínal stoleté výročí „objevu“ Alzheimerovy choroby, našel molekulární biolog Michel Goedert z Cambridge v pražských archívech Univerzity Karlovy zapome-

nuté spisy a studie Oskara Fischera. „Fischer popsal neuritické plaky ve dvanácti případech senilní demence. Jednalo se o průlomová zjištění v dějinách výzkumu demence, jež je známa pod Alzheimerovým jménem. Ač se toho o Alzheimerovi napsalo mnoho, jen málo se ví o Fischerovi,“ napsal Goedert v článku pro renomovaný vědecký časopis *Brain*. Online studie vyšla již v říjnu 2008, tiskem pak v roce 2009.

„Fischer stále není doceněn. Do mezinárodního povědomí se dostal právě Goedertovým článkem. Musím sebekriticky přiznat, že když se v březnu 2009 podařilo získat pro Prahu významnou konferenci *Alzheimer Disease and Parkinson Disease* a zahraniční partneři přišli s prosbou, abychom připravili přednášku o díle Oskara Fischera, v té době jsem jméno neznal a myslím, že řada mých kolegů na tom byla podobně,“ řekl LN Jakub Hort z 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, jenž se touto nemocí zabývá.

Podle předního neurologa už je sice Fischerovo jméno v povědomí české odborné veřejnosti, avšak v cizině je tomu tak jen v některých kruzích – a mimo Evropu je spíše neznámé. „Nemoc by se

Alzheimer je silná značka, něco jako název firmy nebo ochranná známka... S Alzheimerem není jednoduché bojovat ani v této oblasti a historická nespravedlnost na tom pravděpodobně příliš nezmění.

”

určitě Alzheimerova-Fischerova jmenovat mohla, ale nějak výraznější aktivitu jsem v tom nepozoroval. Tento název spíše občas použijeme v Česku. Alzheimer je silná značka, něco jako název firmy nebo ochranná známka... S Alzheimerem není jednoduché bojovat ani v této oblasti a historická nespravedlnost na tom pravděpodob-

ně příliš nezmění,“ dodává Hort z motolské neurologie.

Přestože se neuropatologové i psychiatři snaží přes sto let rozklíčovat, co je spouštěčem nemoci, zdaleka ještě nejsou v cíli. Alzheimerova nemoc existuje ve dvou hlavních variantách: jednak jako *familiální*, výrazně geneticky predisponovaná, jež se může projevit i v nižším věku, a jednak jako *sporadická*, jež se vyskytuje ve stáří. Navzdory svému jménu není marginální, ale tvoří asi devadesát procent případů „alzheimer“, respektive „fischer“. V kontextu výzkumů obou vědců by se presenilní verze mohla nejtrefněji jmenovat po Alzheimerovi, kdežto ta senilní po Fischerovi.

I po 110 letech stále tajemná

Bádání v oboru se dnes věnují stovky pracovišť na celém světě – ať již v základním, nebo v aplikovaném farmaceutickém výzkumu. Porozumět pochodům v orgánismech se snaží i vědci z Akademie věd, kteří právě v krčské skupině neurofyziologie paměti, založené doktorem Janem Burešem (1926–2012), zkoumají vybrané projevy „alzheimer“ už na potkaních modelech. Stejně tak se věnují výzkumu potkanů s příznaky

obsedantně-kompulzivních poruch či schizofrenie, aby věděli, jak pomoci lidem: co funguje, co ne. „S oblibou říkám, že bez výzkumu na animálních modelech by lidé neměli antibiotika ani paralen,“ vypráví profesor Stuchlík.

V Česku je dnes Alzheimerovou-Fischerovou chorobou postiženo asi 120 tisíc lidí a další desetitisíce souží jiné demence.

„Výskyt tohoto onemocnění stoupá s věkem, proto v souvislosti se stárnutím české i celosvětové populace očekáváme další nárůst. V oblasti prevence se objevily zajímavé poznatky o vlivu cukrovky, vysokého krevního tlaku, nízkého vzdělání, duševní aktivity, nedostatečné fyzické aktivity, úrazů hlavy, ale i některých dietních a režimových opatření. Tyto rizikové faktory umíme ovlivnit a zdá se, že to přispělo zatím k poklesu výskytu asi o deset procent oproti očekávání,“ říká Hort.

Podle něj se v klinických studiích testuje řada nadějných látek, ovšem výsledky budou k dispozici až někdy kolem roku 2020. „V této oblasti převažuje určitá skepse k lékům proti tzv. beta-amyloidu, jež zřejmě podáváme příliš pozdě, a hledají se i jiné léčebné přístupy,“ uzavírá.

PLASTIKA UBITÉHO PÁTERA

Toufarova nová socha v Zahrádce

HORNÍ PASEKA Kněze Josefa Toufara, ubitého komunisty, připomíná socha v zahrádkém kostele, kde působil před odchodem do farnosti v Čihošticích. Více než dvoumetrovou kovovou plastiku vytvořil Olbram Zoubek. Veřejnosti bylo dílo zpřístupněno v sobotu přeštížením pásky u dveří do sakristie, v níž je umístěno. Pro Toufara byla farnost v Zahrádce prvním působištěm, sloužil tam mezi lety 1940 a 1948. Kněz zemřel 25. února 1950 po mučení příslušníky StB. čtk

FOTO MAFRA - PETR LEMBERK

Čech odsouzený v Súdánu za špionáž byl propuštěn

Dokončení ze strany 1

Zaorálek včera na svém twitterovém účtu zveřejnil fotografii Jaška připraveného k odletu do vlasti. „Beru to jako úspěch české diplomacie. Chtěl bych moc poděkovat všem kolegům, kteří se podíleli na jednáních o jeho propuštění,“ uvedl ministr. Velký dík podle něj patří české velvyslankyni v Egyptě Veronice Kuchyňové Šmigolové.

Do Jaškova případu se zapojily i orgány EU, které pravidelně kritizují porušování lidských práv a násilí proti menšinám v Súdánu.

Organizace Release International k případu už dříve uvedla, že Jašek a další tři lidé byli stíháni za financování protivládních hnutí

Skvělá zpráva, napsal Lubomír Zaorálek pod Jaškovu fotografii na svém twitterovém účtu
REPRO LN

v Dárfúru a v Jižním Kordofánu. Ve skutečnosti ale podle ní tyto lidé pouze chtěli pomoci studentovi z Dárfúru, který utrpěl popáleniny při demonstraci. Jašek podle obhájců lidských práv předal v Súdánu příspěvek 5000 dolarů určený na léčbu studenta.

Již v září 2016 uvedla velvyslankyně v Káhiře Kuchyňová Šmigolová, jejíž úřad má působnost také pro Súdán, že soudánské úřady nemají proti Jaškovi průkazné důkazy o vině. Přesto byl odsouzen mimo jiné za špionáž a vyzvědačství. Česká diplomacie považovala odsouzení za neodůvodněné a ihned po vynesení rozsudku začala jednat se soudánskou stranou o propuštění. čtk